

vezető, önző, kiméletlen, hazug, nem becsületes, elutasító, szófogadó, szíves, udvarias, neveletlen, fegyelmezetlen, ellenkező.

A tanítói véleményen kívül melléklendő a hatósági orvosi bizonyítványa. Az örökölt betegségekkel terhelteket nem veszik fel a középiskolába.

Aki a középiskola első osztályát nem tudja elvégezni, nem folytathatja tanulmányait. Három év múlva azonban újra jelentkezhet és sikeres vizsga után a 4. osztályba léphet.

Újabb erős szelekció van a felsőfokba, a 7. osztályba lépésnél. Aki a 6. osztályt nem tudja elvégezni egy év alatt, nem léphet feljebb.

A szelekciónál a szellemi érettség a döntő, nem pedig a tananyag mennyiségi tudása. Az erkölcs, bajtársiasság, közösség, fegyelem, becsület ellen vétőket el kell távolítani.

A középiskolai bizonyítványban is van szavakban kifejezett általános ítélet a testi, jellembeli és szellemi képességről. A teljesítmények elbírálásánál kiegyenlítést ír elő a rendelet: ha a szellemi képességek gyengébbek is, testi és jellembeli jó tulajdonságok (vezértehetség) kiegyenlítik és feljavítják az általános osztályzatát. Ellenben jó szellemi eredmény se pótolhatja a testi és főként jellembeli gyengeséget.

A tehetségesek kiválasztását szolgálja az új tandíjrendelet. A magyar viszonyokhoz mérten nagyon magas tandíjat (évi 240 M.) nem szállítja le, mert az csak a középiskolába nem való elemek számát szaporítaná, növeli ellenben az ingyenes helyek számát (15 %-ról 20 %-ra) s elnyerését kiváló szellemi képességekhez köti.

Ismertetésünk végére értünk. Szólni kellett volna még a hivatásra előkészítő iskolákról, a paraszti iskolázásról, a népművelésről, az ifjúsági jogrendszer kiépítéséről, de ezek nem tartoznak szorosan a szokott értelemben vett nép- és középiskolákhoz s ismertetésük nagyon is széttagította volna cikkünk amugy is laza kereteit. Az említettekéről és a főiskolák újjáépítéséről egy-egy újabb cikk feladata lesz beszámolni.

Wenk Endre.

Tanítási vázlatok a népiskolában

Mióta a 7000-1935. éln. sz. rendelettel kiadott „Utasítás” 9. §-a a tanítási vázlatokat a népiskolában kötelezővé tette, ez a kérdés a nevelésügyi folyóiratok és nevelésügyi értekezletek állandó témája és műsor-száma. A kérdés pedig minden esetben nem az, hogy „miért?”, hanem az, hogy „hogyan?”. A „miért”-re a felelet minden esetben az, amivel az Utasítás a rendelkezést megokolja, t. i.: „Az előkészületnek írásban való megrögzítése biztosítja egyedül, hogy a tanító nem készületlenül megy tantermébe.” Bár egyes nyilatkozatok¹ azt mutatják, hogy úgy a

¹ „Érzelmek a szakfelügyelettel kapcsolatban” c. cikk „... agyonvédik az írásbeli előkészülést, az írásbeli vázlat készítését. Igen, mert a tanítói lelkek borongása valahogy rául a szerzők lelkére, mert megint a tanítósg megkérdése és véleményének figyelembevétele nélkül csináltak valamit”. (Tanítók Lapja 1936. 5. sz.) „Nyíltan meg lehet mondani, hogy az ország tanársága vegyes érzelmekkel fogadta ezt az intézkedést, bántotta, hogy nélküle — róla határoztak és befejezett tények elé állították”. (Nevelésügyi Szemle 1937. 1. sz.)

tanítótság, mint a tanárság szerint a „miért”-hez is szó fér. Ha meg-gondoljuk, hogy a népiskolai munka az utolsó 10–15 évben, de különösen az új tanterv megjelenése óta milyen nagyot fejlődött, ha nézzük a tanítótság lelkes munkáját és az elért eredményeket, továbbá az utolsó idők hatékony és gondos iskolafelügyeletét — amely a felekezeti iskoláknál két oldalról is jelentkezik — lehetetlennek látszik, hogy a tanító munkáját készületlenül lássa el. S nem csodálható, hogy az a feltételezett előzmény — melyből az Utasítás idevonatkozó rendelkezése is fakadt —, hogy t. i. a tanítók egy része még mindig készületlenül megy tantermébe, a tanítótság önértetét és érzékenységet bántja.

Ezekről eltekintve azonban — az idézett cikkeket is beleértve — abban mindenki egyetért, hogy a leglelkismeretesebb egyéb előkészület mellett is, az írásba foglalt tanítási vázlat a tanítói munkát még nyugodtabbá, tudatosabbá és eredményesebbé teszi, tehát hasznos és célra-vezető, ezért meg kell csinálni. Ez igaz. De az is igaz, hogy ez több, kevesebb, sőt néhol leküzdhetetlennek látszó munkatöbbletet jelent. Illetve, hogy azzá vált-e, az teljében azon fordul meg, hogy a vázlatok rendeltetését ki, hogyan fogta fel és az eddigi vázlatait ennek megfelelően hogyan készítette.

Ezzel elérkeztünk célunkhoz, annak a fontos kérdésnek megbeszéléséhez; hogyan készítsük vázlatainkat, hogy az rendeltetésének megfelelően?

Ezt a kérdést ontotta a „levelesláda” az azóta rendezett tanítói továbbképző tanfolyamokon és gyűléseken és ezzel foglalkoznak a „Nép-tanítók Lapja” 1936. 19-20-21 és 22. számaiban közölt, „A tanításra való előkészülés és vázlatkészítés” című folytatólagos cikkek is. A cikkek illusztris írója a tapasztalatok során mindjárt az elején megállapítja: „Tagadhatatlan, hogy a vázlatok leírásával a rendelet megjelenése után több helyen túlzott kívánságok és szertelenségek történtek, amelyeknek következménye az lett, hogy a lényeg, az előkészülés, átsiklott a vázlat-készítésre, a vázlatok leírásának mikéntjére.” Aztán kimerítően bemutatja a tanításokra való előkészület széleskörű és mindenre kiterjedő munkáját, ami természetesen az egészben a legfontosabb. A gondolatokban gazdag és minden oldalról megvilágított előkészület után 4 vázlatmintát is közöl. 1. Olvasás-írás: „A horogvonal ismertetése”, 2. Olvasás és olvasmány-tárgyalás: „Temetik a pintyöket.” 3. Helyesírás és nyelvi-magyarázatok: „A felszólító és feltételes mód nehezebb helyesírási esetei.” 4. Fogalmazás: „A mi utcánk.” Kár, hogy a cikkek tovább nem folytatódtak — pedig a tanítótság nagyon várta — és a népiskola egyéb tárgyaiból nem kaptunk hasonló vázlatmintákat. A többi tárgyakkal kapcsolatban talán még világosabban előkerültek volna azok a kérdések, amelyeknek megbeszélését tűztük ki feladatul. Így most ezeknél a kérdéseknél csak az említett négy vázlatra támaszkodhatunk. A kérdések megbeszélése céljából kettőt legyen szabad idéznünk.

„Horogvonal”

Előkészítés.

a.) Az érdeklődés felkeltése: szemléltetem a horgot s ezzel kapcsolatban a

horgászásról beszélgetünk, miközben rajzolom a horgászó gyermekef.

b.) A rajzból kiemelem a horgot s nagy alakban lerajzolom.

c.) Célkitűzés : — Rajzoljunk mi is horgot !

Tárgyalás.

a.) A horogvonal alakjának szemléltetése és húzási módjának megfigyeltetése :

1. rajzoltatás a levegőben nyitott szemmel ;

2. rajzoltatás a levegőben csukott szemmel ;

2. rajzoltatás a padon mutatóújjal.

b.) A horogvonal íratása a nagy táblán.

1. Az írás módját irányjelzéssel szemléltetem a nagy táblán előbb nagy, majd mindig kisebb alakban, végül a megfelelő vonalközben.

2. Néhány gyermekkel a nagy táblára íratom. A gyermekek írását közösen megbeszéljük, esetleg javítjuk.

c.) Íratás az iskolában :

1. Egy horogvonalat a megfelelő vonalközbe irányjelzéssel íratok. Minden gyermekét megnézem. Egyéni javítások.

2. Több horogvonalat íratok először irányjelzéssel, majd irányjelzés nélkül. Ha több gyermek hibázna, közös szemléletisméltéseket nyujtok.

Begyakorlás.

a.) A gyermekek önállóan írnak egy sor horogvonalat.

b.) Jobbra dülő és horogvonalakat váltakozva íratok.

c.) Horgászó gyermeket, horognyelet és horgot rajzoltatok.

„A felszólító és feltételes mód nehezebb helyesírási esetei“.

I. a.) Kapcsoló ismétlés. Az igemódokról tanultak felújítása.

b.) Célkitűzés : Nem mindig j a módjel.

II. a.) Példák gyűjtése az átváltozás, hasonulás eseteire.

b.) A példák vizsgálatása tartalmi és alaki szempontból.

c.) Példák a feltételes mód nehezebb helyesírási eseteire.

d.) A feltételes módú igék vizsgálatása tartalmi és alaki szempontból.

III. a.) Összefoglalás.

b.) Tollbamondás.

c.) Másolás.

d.) Igék kerestetése és azok leírása a három igemódba.

A fentebb említett megállapítás, hogy „a lényeg az előkészülés“ és hogy „a hangsúly nem a vázlatíráson van,“ teljesen igaz, de az előkészület írásban való megrögzítésének, tehát a vázlat leírásának is igen fontos céljának kell lenni, különben egyszerűen elhagyható lenne. Ez pedig nem más, mint hogy 1. a tanító tervszerű előkészületének írásos bizonyítéka legyen, 2. olyan legyen, hogy azt a tanító éveken át — az utasításnak megfelelő helyesbítésekkel — a legteljesebb eredménnyel felhasználhassa. Mert az Utasítás, igen helyesen, arról akar gondoskodni, hogy a már elkészített vázlatok éveken át támogassák a tanítót abban, hogy mindig felkészülten mehessen iskolába, a nélkül-azonban, hogy az erre való felkészülés sok más elfoglaltságától tulságosan elvonná. Mert a jól elkészített vázlatok évről-évre való ismételt leírása, az osztályban, vagy a helyi körülményekben, vagy más vonatkozásban beállott néhány változástól eltekintve, teljesen felesleges és olyan állandó terhet jelentene,

ami mellett sok esetben más irányú munkára — és nem utolsó sorban a tanító szélesebbkörű állandó önművelésére, — de a legszükségesebb társadalmi életre sem jutna ideje. Így céljával éppen ellenkező eredményt érne el; a tanítót nagy mértékben elkedvetlenítené és fejlődését majdnem egészen megakasztaná. Az éveken át felhasználható értékes vázlatok harmadik feladata pedig a tanítónak olyan nehéz helyzeteken való átsegítése, amiről a N. L. 2. számából idézett cikk is megemlékszik. „Még a leglelküimeretesebb tanító is lehetett már abban a helyzetben, hogy valami ok miatt nem készülhetett tanításaira.“ Ilyen helyzet volt is, lesz is, sokszor éppen elegendő, természetesen a tanító hibáján kívül. Milyen felbecsülhetetlen szolgálatot tesz ilyenkor a gyűjteményből előkeresett kész vázlat, melynek elolvasása, a felette való rövid elmélkedés, és a tanításhoz szükséges eszközök előkészítése után — az olyan tanításokat kivéve, ahol előzetes megfigyelésekre, élményekre, közös munkára volt szükség — felkészültség biztos tudatával léphet az iskolába és azzal a megnyugtató érzéssel hagyhatja el, hogy ezen a napon is rendes munkát végzett.

De a vázlat erre a célra csak akkor hasznavehető, ha a tanításban nemcsak a lépések egymásutánját tünteti fel, hanem az egyes fokozatokon belül ötleteket, gondolatokat, sőt részben anyagot ad, egyszerűen, ha a vázlatnak tartalma van. Az említett és idézett vázlatok közül az első, „A horogvonal ismertetése“ mindezeknek a szempontoknak megfelelő, kifogástalan és értékálló. Olyan, aminek figyelmes átolvasása és rövid átgondolása után, amire itt öt perc is elegendő, még egy kevésbé gyakorlott tanító is, a felkészültség teljes tudatával állhat elő a tanításra. A vázlat formájában és tartalmában egyaránt mintaszerű. A többi vázlatnál azonban a tartalom már hiányzik. Ezeknél csak a fokozatok vannak feltüntetve, az egyes lépések olyan általános megjelölésével, amelyek — az olvasmánytárgyalásnál az olvasmány tagolása (II. rész c. pont), a nyelvi magyarázatoknál a célkitűzés és a „feltételes mód“ kifejezés, a fogalmazásnál az előkészítő rész kivételével — azokban a tárgykörökben majdnem minden tanítási egységre alkalmazhatók. Tehát egy-egy tárgy tanításának általános vázlatai. Hiányzanak az egyes fokozatoknál csak arra az egy tanításra vonatkozó egy-két mondattal megjelölt gondolatok, eljárási módok. Így pl. hiányzik az olvasmánytárgyalásnál a célkitűzés pontosabb megjelölése, az elmélyítési rész, benne néhány nevelői gondolat megjelölésével; a nyelvi magyarázatoknál az indukciós anyag, a példák felsorolása a nehezebb helyesírási esetekre, a tollbamondás és másolás szövege, illetve a szövegrészek forrásainak megjelölése. Továbbá nincsenek feltüntetve az egyes tanításokkal elérendő célok.

Sietek kijelenteni, hogy ezekkel az észrevételekkel nem akarok kákán csomót keresni. Szerény soraimnak ez legtávolabbról sem célja. Hiszen az előkészület munkájában — amint már jeleztem is, — ezek bőven mind megvannak, a szerzőnek csak pár szóval be kellett volna a vázlatokba írni. Hogy ezek mégis hiányzanak, annak okai, ha nem tévedek a következők: A cikkek azt akarták megmutatni, hogy a vázlatírás nem olyan nagy, megerőltető és főleg külön munka, mint azt a minden oldalról elhangzott panaszok mutatták. Az első vázlat leírása

után azonban érezhette, hogy ha minden külön vázlatot kívánó egységet így dolgozunk fel, a dolog mégsem lesz olyan kicsi és könnyű. Leegyszerűsítette tehát, amennyire lehetett. Így áldozta fel a szűk tartalmat is azzal a megokolással, hogy nem a felügyeletnek készítjük, hanem magunknak és fontos csak az, hogy nekünk jelentsenek tartalmat. De jelentenek-e tartalmat ezek csak pár hónap múlva is? Hát még egy év múlva? Nem éppen annyi munkát okoz-e a következő évben is az előkészület, mint amikor a vázlatot leírtuk? Tud-e olyan adott esetekben segíteni rajtunk, mint amiről fentebb szoltunk?

De felesleges minden töprengés, hiszen itt az Utasítás. A 9. §-ban többek közt a következőket is találjuk: „A tanítási vázlatok elkészítésének formája, de főleg azok tartalmassága bizonyos tekintetben hasznos tájékoztatást nyújtanak az iskolafelügyelőnek a tanító nevelői és tanítói felkészültségére nézve. Az iskolafelügyelő látogatása során gondosan nézze át a tanítási vázlatokat s állapítsa meg, hogy azok *oly formában, de főleg oly belső tartalommal készültek-e*, melyre támaszkodva a tanító nevelői és tanítói munkáját eredményesen végezheti.”

Kitűnik tehát, hogy a vázlatot nagyrészen mégis csak az iskolafelügyeletnek készítjük. Az iskolafelügyelet pedig formát és tartalmat keres, tehát rendes vázlatot. Kimondhatjuk nyíltan, olyat, amit a tanítóképzőben szabályszerű vázlatnak nevezünk. És még egyet: a felügyelet részben a vázlatokból ítéli meg nevelői és tanítói felkészültségünket. Aki pedig ezt magára nézve nem tartja közömbösnek, az keresi, kutatja a lehető legrövidebb és legjobb utat az egész vázlatkérdésben. Én is keresem. Néhány elgondolásomat be is mutatom. Például:

Beszéd- és értelemgyakorlat.

III. osztály.

A „Sirató” és „Földvár” története

Cél: a határrészek nevéhez fűződő hagyomány megismertetése; a szülőföld iránti szeretet mélyítése.

Szemléltetés: Nagykőrös határának térképe. „IV. Béla visszatér a tatárjárás után” c. kép.

I. a.) Tájékozódás a határban. A határrészek nevei.

b.) A vasúttól nyugatra az egyik határrész neve „Sirató”, a másik részé „Földvár”

c.) Miért nevezték el ezeket így? Honnan ered a nevük?

II. a.) 1. A gyermekek amit tudnak elmondják.

2. Következtetés a névről, miért nevezhették így?

3. A történet: Régen a „Földvár” helyén mocsár volt, csak a közepén volt száraz terület, amely erős, vastag vertfalakkal volt körülveve. A várba titkos út vezetett a mocsáron át. Aki nem ismerte, beleveszett a mocsárba, ha be akart a várba menni. Nagyon jó védelmi hely volt ez az ellenség ellen. Egyszer rettenetes csapás érte országunkat. Előzőnlötte a tatár. (Néhány szó a tatárjárásról.) A város lakossága a tatárok elől a várba menekült. A tatárok körülvevették a várat, de nem tudtak bemenni, mert nem ismerték a titkos utat. Sokáig ott ordítottak, száguldoztak, fenyegették őket, de végre is elvonultak. Azaz, úgy tettek, mintha elmentek volna. Lesbe álltak, hogy mi fog történni. Három fiatalember, három testvér egy özvegyasszony szép, derék fiai kijöttek, hogy szétnézzenek. A tatárok lecsaptak rájuk. Ki

akarták venni belőlük a titkot. Sokáig a legborzasztóbb módon kínozták őket, de azok nem árulták el. Végül is megölték őket. Így az életükkel mentették meg a többiekét. Mikor aztán a tatárok végleg elmentek, a kijövő lakosság ott találta holtan a három hős fiatalembert. Keservesen megsiratták őket. Azóta hívják ezt a részt „Sírátó“-nak.

b.) Megbeszélgetjük, hogy milyen volt az a három fiatalember. Bátor, hős, önfeláldozó. A többiek szerették is, meg is siratták. Meg is őrizték a mai napig emléküket.

III. a.) A magyar nép sokat vészelt, szenvedett már ezért a földért. Talán nincs a határunknak olyan része, ahova ne hullott volna hősök vére, dolgozók verejtéke.

b.) Szeressük ezt a földet, melyet őseink nagy küzdelmek és harcok árán nekünk a mai napig megtartottak. Tartsuk meg mi is a jövőnek.

c.) Térképrajz: a határrészek helye.

Olvasás és olvasmánytárgyalás.

IV. osztály.

„Vágyak netovábbja” költemény.

Cél: A költemény megértése; az értelmes és szép olvasás fejlesztése és a szerény megelégedett életre való nevelés.

I. a.) Tudom, hogy szeretitek a mesét. Kinek, melyik mese tetszett legjobban azok közül, amiket olvasott, vagy hallott?

b.) Nekem gyermekkoromban „Aladin csodalámpája” tetszett. (Ha nem ismernek, a mese rövid magyarázata a lámpáról.) De jó volna egy ilyen lámpa! Ki mit kívánna? Sorra elmondják. Egyszer egy költő is elmondta egy költeményében, hogy ő mit kívánna, mi a vágya. Érdekes lehet!

c.) Mi lehetett a költő legnagyobb vágya?

II. a.) Elolvasom a költeményt.

b.) Szakaszonként olvastatom. Magyarázom.

c.) Összefüggően elolvastatom.

d.) Elmondják, hogy mi volt a költő vágya.

e.) Sokat kívánt-e a költő? Sorra meggyünk, kívánságait kiszedjük a költeményből és a táblára írjuk:

Tábla:

Egyszerű lak, néhány fa, virág, tisztas szegénység, jó egészség, erő, függetlenség, kevés jóbarát és a jóknak hálás szíve.

Megbeszéljük, hogy első látásra mindez nem sok. A költő szerény volt. Aztán rávezetem őket, hogy ez a legtöbb, mert a megelégedett boldog életet semmi kincsért sem lehet megvenni. A boldogság mindennél többet ér.

III. a.) Ne vágyjunk mi sem nagy kincs után, szép ruhára, nyalánságokra, hanem amink van, becsüljük meg. Ne legyünk elégedetlenek, ne kívánjunk sokat. Szerezzünk lelki kincseket.

b.) A költeményt könyv nélkül is megtanulják és szavalják.

A tisztára helyi vonatkozású egységeknél az anyag rövid leírása el sem kerülhet, mert akár van a környékünkről monográfiánk, akár nincs, az anyagot nagy munkával tudjuk csak összehordani, ami talán másodszorra nem is mindig sikerül.

Ha az utasítás tényleg ilyenforma vázlatokra gondol, úgy azt hiszem, mindenki érzi, hogy ez bizony nem kis megterhelést jelent akkor, ha minden napra megkívánjuk a kellő számú vázlatot. Ha tényleg ilyen vázlatokról van szó, akkor keressük a lehetőséget, hogy ez meg is valósulhasson a nélkül, hogy az egyéb elfoglaltságokat nagyon háttérbe szorítanánk. Egyszerű módja az lenne, hogy akkor talán nem kellene megkívánnunk, hogy egy esztendő alatt a tanító minden vázlatát elkészítse. Előkészülhet a nélkül, hogy mindig, mindegyiket leírnia, de az ellenőrzés gondoskodnék arról, hogy 2—3 év alatt az egész vázlatgyűjteménye meglegyen. Ennek a vázlatgyűjteménynek állandó pótlása, egy-egy vázlat teljes kicserélése, a meglevők állandó helyesbitése. stb. lenne az a munka, ami minden különösebb megerőltetés nélkül biztosítaná a minden vonalon való állandó felkészülést.

Lehet, hogy más a helyes út, de ezzel a pár gondolattal éppen az volt a cél, hogy találjuk meg azt az utat, amelyre lépve a vázlatírással kérdése helyes és megnyugtató megoldáshoz juthat.

Pál Lajos.

Továbbképző népiskolák

Azok a tankötelesek, akik 12 éves koruk betöltése és az elemi iskola sikeres elvégzése után tanulmányaikat valamely közép- vagy középfokú iskolában nem folytatják és tanonc- vagy győgyepedagógiai iskolának sem tanítványai, kötelesek törvényeink rendelkezése szerint továbbképző népiskolába járni. A kötelező népoktatás keretében hazánkban háromféle továbbképző népiskola alakult ki és működik és pedig az általános- és gazdasági irányú továbbképző, továbbá az önálló gazdasági népiskola.

Az általános továbbképző népiskola minden olyan elemi iskola szervezeti tartozéka, ahol a 12—15 éves tankötelesek száma 40-nél kevesebb és ahol a lakosság többsége nem mezőgazdálkodással foglalkozik. Az 1934—35. tanévben a hazai 6873 elemi népiskola mellett 4518 általános továbbképző működött 182.663 tanulóval.

Oly községben azonban, ahol a lakosok többsége mezőgazdálkodással foglalkozik s ahol a 12—15 éves mindkét nembeli tankötelesek száma két tanéven át a 40-et eléri, ott a gazdasági irányú továbbképző népiskola megszervezése és fenntartása a politikai község kötelezettsége. Ez alapon csonka hazánkban az 1935—36. tanévben 955 község területén 1259 iskola működött és szolgált 150.344 tanköteles gazdasági irányú továbbképzését. Oly községekben, ahol ily iskola szerveztetett, az általános továbbképző megszűnt és ez iskolába olvadt be. A gazdasági irányú továbbképző népiskolák szervezése 1044 általános továbbképző iskolát szüntetett meg.

Ez iskoláknak és tanulóinak száma jelentékeny. Az iskola tehát a kötelező népoktatás befejező részének, a továbbképzésnek figyelemreméltó tagozata, mint ilyen érdeklődésre tarthat számot annál is inkább,